

VOORWOORD	V
INHOUDSTAFEL	VII
THEMA 1	1
RECHT EN RECHTSWETENSCHAP	1
1. WAT IS RECHT?	3
A. Recht is een rationeel opgebouwd geheel	4
B. Van begrippen, normen en instellingen	5
C. Met de bedoeling de maatschappij te ordenen door regels	6
D. Waaraan van overheidswege sancties kleven	6
E. Recht en rechtsstelsels	7
2. RECHT – RECHTVAARDIGHEID – RECHTSWETENSCHAP – RECHTS- PRAKTIJK – RECHTSBEDELING	8
3. EEN RECHT OF PUBLIEKRECHT EN PRIVAATRECHT?	11
A. Twee soorten verhoudingen	11
B. Belang van het onderscheid	12
C. Criteria voor het onderscheid	13
4. INTERNATIONALISERING VAN DE MAATSCHAPPIJ EN VAN HET RECHT	15
5. RECHTSWETENSCHAP EN METAJURIDICA	16
A. Rechtsfilosofie	16
B. Rechtsethiek	16
C. Rechtseconomie	16
D. Rechtssociologie	17
E. Rechtsgeschiedenis	17
F. Rechtsvergelijking	17
G. Criminologie	17
H. Relevantie voor rechtspraktijk	17
6. OPZET EN DOELSTELLINGEN VAN DIT BOEK	18
7. ALGEMENE REGELS EN UITZONDERINGEN	19
THEMA 2	21
BASISBEGRIPPEN EN INDELING VAN HET RECHT	21

1. BASISBEGRIPPEN	23
A. Norm, regel, wet, bevel	23
a. Terminologie	23
b. Gesanctioneerde en niet-gesanctioneerde normen	24
c. Gebiedende en verbiedende normen	25
d. Dwingende en aanvullende normen en normen van openbare orde	25
e. Algemene normen en individuele bevelen	28
B. Objectief en subjectief recht, rechtsobjecten en rechtssubjecten	29
a. Objectief en subjectief recht; rechtsfeit en rechtshandeling	29
b. Rechtssubjecten: natuurlijke en rechtspersonen	31
C. Rechtsbekwaamheid en handelingsbekwaamheid	32
D. Rechtsfeit en rechtshandeling	33
a. Rechtshandeling	33
b. Rechtsfeit	35
E. "Formeel" en "materieel" in het recht; rechtsfeit en rechtshandeling	35
a. Formeel versus materieel recht als puur rechtswetenschappelijk onderscheid	35
b. Formeel versus materieel recht, rechtspraktisch bekeken	36
c. Formele versus materiële geldigheid (of nietigheid)	36
d. Formele versus materiële motivering	36
e. Formele versus materiële wet	37
f. Formele en materiële rechtsbron	37
F. Opgepast voor "valse vrienden"	37
a. Wettelijk/wettig	37
b. Rechts-/rechtelijk/rechterlijk, judicieel/justitieel/juridisch	38
c. Sanctie, straf, boete, nietigheid, ...	39
2. DE INDELING VAN HET RECHT	40
A. Publiekrecht	41
a. Het grondwettelijk of constitutioneel recht	41
b. Het administratief of bestuursrecht	42
c. Het strafrecht	44
d. Het procesrecht	44
B. Privaatrecht	45
a. Het burgerlijk recht	45
b. Het handels- en economisch recht	46
c. Het arbeidsrecht	47
d. Het consumentenrecht	47
3. HET GRENSOVERSCHRIJDEND RECHT	48
A. Het volkenrecht of internationaal publiekrecht	48
B. Het Europees recht	48
C. Het internationaal privaatrecht	48
Bibliografie	50

THEMA 3	53
NATIONALE EN INTERNATIONALE RECHTSORDEN	53
1. DE NATIONALE RECHTSORDE	55
A. Grondbeginselen	55
a. De democratische rechtsstaat	55
b. Scheiding der machten	57
c. Fundamentele rechten en vrijheden	61
d. Van eenheidsstaat naar federale staat	61
B. De Belgische staatsstructuur	62
a. Overzicht	62
b. De federale staat	65
c. Deelstaten: gemeenschappen en gewesten	70
d. Ondergeschikte niveaus	73
C. Bevoegdheidsverdeling	76
a. Principes	76
b. Belangenconflicten en bevoegdheidsconflicten	78
2. INTERNATIONALE RECHTSORDE(N)	80
A. België's buitenlands beleid	80
B. België in Europa	81
a. Benelux	81
b. De Europese Unie	82
c. De Raad van Europa	90
C. België in de wereld	91
a. De Verenigde Naties	91
b. Andere internationale rechtscolleges	92
Bibliografie	95
THEMA 4	97
DE FORMELE RECHTSBRONNEN EN DE HIERARCHIE DER RECHTS- NORMEN	97
1. ENKELE PRINCIPES	99
A. De rechtsregels moeten kenbaar zijn	99
B. De verschillende rechtsbronnen en hun onderlinge verhouding	101
C. Werking in de tijd	102
D. Werking in de ruimte	103
2. HET TOEPASSEN VAN DE RECHTSREGEL	104
A. Recht <i>versus</i> feiten: een moment van inductie	104

B. Recht versus feiten: interpretatie	105
a. Wat is interpretatie?	105
b. Wie interpreteert?	105
c. Hoe wordt er geïnterpreteerd?	106
C. Recht versus feiten: de juridische deductie	108
3. HIERARCHIE VAN (MATERIELE) WETTEN	110
A. De internationale en supranationale normen	111
a. Over monisme en rechtstreekse werking	111
b. De hiërarchische verhouding	113
B. De nationale rechtsnormen	114
a. De Grondwet	114
b. Wetten	115
c. De administratieve besluiten en verordeningen	118
d. Rondzendbrieven en soft law: een bijzondere rechtsbron	119
4. DE RECHTSPRAAK	120
A. De rechtspraak als formele rechtsbron	120
B. Criteria	121
C. Publicatie van rechtspraak	122
5. DE RECHTSLEER	122
6. DE GEWOONTE (EN DE GEBRUIKEN)	123
7. DE ALGEMENE RECHTSBEGINSELEN	124
Bibliografie	126
THEMA 5	127
FUNDAMENTELE RECHTEN EN VRIJHEDEN	127
1. ALGEMEEN	129
2. DE KLASSIEKE VRIJHEDEN	130
A. De vrijheid van de fysieke persoon of de bescherming van lijf en goed	131
a. De beperking van aanhouding/gevangenneming en het verbod van slavernij en dwangarbeid	131
b. Het strafrechtelijke legaliteitsprincipe	132
c. Recht op leven en fysieke integriteit	133
d. Bescherming van de goederen	133
B. De vrijheid van de geest	134
a. Vrijheid van meningsuiting	134
b. Religieuze vrijheid	136

c. Vrijheid van vergadering en vereniging	137
d. Recht op privacy (art. 22 Gw., 8 EVRM en 17 BUPO-Verdrag)	137
3. DE SOCIO-ECONOMISCHE RECHTEN	139
A. Recht op onderwijs en vrijheid van onderwijs	139
B. Recht op een menswaardig leven	140
4. HET GELIJKHEIDSBEGINSEL	141
A. De grondwettelijke beginselen	141
B. Juridische en feitelijke gelijkheid	141
C. Verbod van willekeur bij juridische ongelijkheid	143
D. Rechterlijke controle	143
E. Strafrechtelijke beteugeling en controle op racisme en discriminatie	144
5. ANDERE FUNDAMENTELE RECHTEN	145
6. HORIZONTALE WERKING VAN DE FUNDAMENTELE RECHTEN?	146
Bibliografie	150
THEMA 6	153
RECHTSHANDHAVING	153
1. DE RECHTERLIJKE MACHT	155
2. CONTROLE OP DE NALEVING VAN HET RECHT: HOVEN EN RECHTBANKEN	156
A. Organisatie	156
a. Territoriale bevoegdheidsverdeling	157
b. Materiële bevoegdheidsverdeling	159
B. Principes met betrekking tot de werking van de rechterlijke macht	162
C. De actoren van justitie	165
a. De magistratuur	165
b. De advocatuur	167
c. Gerechtsdeurwaarders	169
d. Griffiers en griffiepersoneel	169
e. De justitiehuisen	170
f. De notaris	170
D. Procesrechtelijke aspecten	171
a. De procedure in burgerlijke zaken	171
b. De aanleg en de rechtsmiddelen	179
E. Bewijsrecht	182
a. Het recht moet – juridisch gezien – niet bewezen worden	182

b. Bewijs van de feiten	183
c. Bewijslast of bewijsrisico	184
d. Bewijsmiddelen	184
F. Toegang tot justitie	190
3. CONTROLE OP HET BESTUUR: RECHTSBESCHERMING TEGEN DE UITVOERENDE MACHT	190
A. De ombudsman	190
B. Administratief beroep	191
C. Jurisdictioneel beroep	192
a. De afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State	192
b. De mogelijkheid voor de gewone rechtbanken en hoven: excep- tie van onwettigheid	194
c. Andere administratiefrechtelijke rechtscolleges	195
4. CONTROLE OP DE WETGEVER: HET GRONDWETTELIJK HOF	196
5. EXTERNE CONTROLE OP DE RECHTERLIJKE MACHT: DE HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE	197
Bibliografie	199
THEMA 7	201
PERSONEN- EN FAMILIERECHT	201
1. DE NATUURLIJKE PERSOON	203
A. De staat van de persoon	203
B. De identificatie van de natuurlijke persoon	204
a. Naam	204
b. Woonplaats	206
c. Nationaliteit	207
C. Bewijs van staat	208
D. Persoonlijkheidsrechten	209
2. VERTICALE RELATIES: AFSTAMMING, ADOPTIE EN VOOGDIJ	209
A. Inleiding	209
B. Afstamming	209
a. Begrippen	209
b. Wat is de basis van afstamming?	211
c. Gevolgen van de afstamming	213
C. Adoptie	214
a. Begrip	214
b. Voorwaarden adoptant(en) en geadopteerde	215
c. Soorten adoptie	215
D. Voogdij	215

3. HORIZONTALE RELATIES: SAMENLEVINGSVORMEN	216
A. Inleiding	216
B. Feitelijke samenwoning	216
a. Begrip	216
b. Gevolgen	216
c. Einde	217
C. Wettelijke samenwoning	217
a. Begrip	217
b. Voorwaarden	217
c. Gevolgen	217
d. Einde	218
D. Huwelijk	218
a. Begrip	218
b. Voorwaarden	219
c. Gevolgen	221
4. ECHTSCHIEDING	229
A. Inleiding	229
B. Vormen	229
a. Echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting	229
b. Echtscheiding door onderlinge toestemming	230
c. Scheiding van tafel en bed	231
C. Gevolgen echtscheiding	231
5. ERFRECHT	232
A. Begrip	232
B. Openvallen nalatenschap	233
C. Wie kan erven?	234
D. Wettelijke devolutie nalatenschap	235
a. Erfgerechtigde bloedverwanten	235
b. Langstlevende echtgenoot	236
E. Testamentaire devolutie	238
a. De testamentsvormen	238
b. De reserve	240
c. Afspraken over erfenissen	241
F. Vereffening en verdeling van de nalatenschap	242
G. De schenking	242
Bibliografie	245
THEMA 8	251
VERBINTENISSENRECHT	251
1. VERBINTENISSEN	253
A. Definitie	253

B. Soorten verbintenissen	254
a. Indeling op basis van ontstaanswijze	254
b. Indeling op basis van voorwerp	254
C. Modaliteiten van verbintenissen	257
a. Modaliteiten van termijn en voorwaarde	257
b. Modaliteiten bij pluraliteit van schuldeisers/schuldenaren	258
c. Modaliteiten m.b.t. het voorwerp van de verbintenissen	259
2. VERBINTENISSEN UIT RECHTSHANDELING	259
A. Geldigheidsvoorwaarden (en nietigheid) van de overeenkomst	259
a. Vrije wil (niet aangetast door wilsgebreken)	260
b. Voorwerp	263
c. Oorzaak	263
d. Bekwaamheid	265
e. Conformiteit met dwingend recht	265
f. Nietigheid van rechtshandeling	265
B. Ontstaan van de overeenkomst	267
C. Soorten overeenkomsten	268
D. De grondbeginselen van een overeenkomst en hun interpretatie	270
a. Wilsautonomie	270
b. Consensualisme	271
c. De bindende kracht	271
d. De goede trouw (<i>bona fides</i>)	272
E. De uitvoering van de overeenkomst	273
F. De relativiteit van de overeenkomst	274
G. Sancties bij niet-vrijwillige naleving van de overeenkomst	275
a. Gedwongen uitvoering	277
b. Ontbinding	278
c. Schadevergoeding	279
H. Beëindiging van de overeenkomst	279
a. Rechterlijke vernietiging	279
b. Ontbinding	279
c. Opzegging	280
3. VERBINTENISSEN UIT EEN ONRECHTMATIGE DAAD	281
A. Inleidende begrippen	281
B. De foutaansprakelijkheid	283
a. Drie voorwaarden	283
b. Fout	284
c. Schade	287
d. Oorzakelijk verband	288
C. Buitencontractuele versus contractuele aansprakelijkheid	291
D. Aansprakelijkheid zonder eigen fout	292
a. Begrippen	292
b. Aansprakelijkheid van ouders voor hun minderjarige kinderen	293
c. Aansprakelijkheid van onderwijzers en ambachtslieden	294
d. Aansprakelijkheid van aanstellers of werkgevers	294

e. Aansprakelijkheid voor zaken	295
f. Aansprakelijkheid voor dieren	297
g. De bijzondere aansprakelijkheid voor gebouwen	297
h. Aansprakelijkheid voor kerninstallaties	298
i. Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door geesteszieken	298
E. Buitencontractuele overheidsaansprakelijkheid	298
F. Einde van verbintenissen	299
a. Einde rechtshandeling	300
b. Uitvoering	300
c. Schuldvergelijking	300
d. Schuldvermenging	301
e. Schuldvernieuwing	301
f. Kwijtschelding	301
g. Verjaring	301
Bibliografie	303
 THEMA 9	 305
GOEDEREN- EN ZAKENRECHT	305
1. ALGEMEEN	307
2. SOORTEN GOEDEREN	308
A. Roerende en onroerende goederen	308
a. Soorten onroerende goederen	309
b. Soorten roerende goederen	310
B. Lichamelijke en onlichamelijke goederen	310
C. Gebruiksgoederen en verbruiksgoederen	311
D. Vervangbare en onvervangbare goederen	311
E. Goederen in de handel en goederen buiten de handel	312
F. Goederen die aan niemand toebehoren	312
3. DE ZAKELIJKE RECHTEN	313
A. Kenmerken van de zakelijke rechten	313
B. Soorten zakelijke rechten	314
C. Eigendom	315
a. Definitie en kenmerken	315
b. Beperkingen	315
c. Verwerving	317
d. Verlies	320
e. Mede-eigendom	320
D. Vruchtgebruik	322
E. Erfpacht en opstal	324
F. Erfdienstbaarheden	325
G. Accessoire rechten of zakelijke zekerheden	327

4. INTELLECTUELE RECHTEN	330
A. Begrip en kenmerken	330
B. Auteursrechten	332
C. Octrooien	333
D. Merken	334
E. Tekeningen en modellen	336
F. Kwekerscertificaten	337
G. Bijzondere beschermingsmaatregelen	337
Bibliografie	339
THEMA 10	341
BIJZONDERE OVEREENKOMSTEN	341
1. ALGEMEEN	343
2. KOOP	343
A. Definitie	343
B. Verbintenissen van de partijen	344
C. Bijzondere koopovereenkomsten	345
3. HUUR	346
A. Definitie	346
B. Verbintenissen van de partijen	346
C. Bijzondere huurovereenkomsten	347
4. AANNEMING	349
A. Begrip	349
B. Verbintenissen van de partijen	350
C. Koop op plan (Wet Breyne)	352
5. LENING	353
6. BEWAARGEVING	354
A. Definitie	354
B. Soorten	355
7. DE BURGERLIJKE ZEKERHEDEN: BORGTOCHTPAND EN INPANDGEVING	356
8. LASTGEVING	357

A. Definitie	357
B. Verbintenissen van de partijen	358
9. DADING	359
10. RUIL	359
11. KANS CONTRACTEN	360
Bibliografie	362
 THEMA 11	 365
ONDERNEMINGS-, ECONOMISCH EN VENNOOTSCHAPSRECHT	365
1. ALGEMEEN	367
2. HET ONDERNEMINGSRECHT	368
A. (Resterende inhoud van het) Wetboek van Koophandel	368
B. Begrip onderneming	369
C. Verplichtingen van ondernemers	369
3. VENNOOTSCHAPPEN EN VERENIGINGEN	371
A. Algemeen	371
B. De feitelijke vereniging (die dus GEEN rechtspersoon is)	372
C. De vereniging zonder winstoogmerk (vzw)	373
D. De stichting	373
E. Vennootschappen	374
a. Begrip	374
b. Voordelen bij een vennootschap: rechtspersoonlijkheid	375
c. Oprichtingsvereisten	376
d. De soorten vennootschappen	376
e. De organen van een vennootschap	382
f. Bestuurdersaansprakelijkheid	384
4. INSOLVENTIERECHT: FAILLISSEMENT EN ONDERNEMINGEN IN MOEILIKHEDEN	385
5. ANDERE LEERSTUKKEN VAN HET ONDERNEMINGS- EN ECONOMISCH RECHT	386
A. Het boekhoud- en jaarrekeningenrecht	387
B. Belangrijke handelstussenpersonen	387
C. De cheque	388
D. De wet ter bestrijding van betalingsachterstal bij handelstransacties	388

E. Betalingsbevel voor onbetwiste ondernemingsschulden	389
F. Consumentenrecht als onderdeel van het ondernemings- en economisch recht	389
G. Bank- en beursrecht	390
H. Bijzondere ondernemingsovereenkomsten	390
a. Handelshuur	390
b. Licenties	391
c. Franchising	391
d. Factoring	391
e. Leasing of financieringshuur	392
I. Kartelrecht	392
Bibliografie	394
 THEMA 12	399
 HET ADMINISTRATIEF OF BESTUURSRECHT	399
 1. HET ALGEMEEN ADMINISTRATIEF RECHT	401
A. Begripsbepaling	401
B. Bestuurlijke of administratieve overheden	403
C. De goederen in het administratief recht	403
D. De bronnen van het administratief recht	404
E. De openbaarheid van bestuur	405
F. Het administratief beroep	406
G. De ombudsdienst	407
 2. BIJZONDERE TAKKEN VAN HET ADMINISTRATIEF RECHT	407
A. Recht van het openbaar ambt	407
B. Kieswetgeving	408
C. Overheidsopdrachten	409
D. Migratierecht	409
E. Onderwijsrecht	410
F. Mediarecht	411
G. Andere takken	411
 Bibliografie	413
 THEMA 13	417
 STRAFRECHT	417
 1. ALGEMEEN	419
A. Materieel en formeel strafrecht	419
B. De belangrijke rol van de overheid	419

C. Algemene beginselen van het strafrecht	420
D. De territoriale toepassing van de strafwet	422
a. Misdrijven gepleegd in België	422
b. Misdrijven gepleegd in het buitenland	423
2. HET MATERIEEL STRAFRECHT: MISDRIJVEN EN STRAFFEN	424
A. Algemeen en bijzonder strafrecht	424
B. Wat zijn misdrijven?	425
a. De vier constitutieve bestanddelen van elk misdrijf	425
b. De materiële gedraging	425
c. De wederrechtelijkheid	427
d. De schuld (het morele element)	428
e. De strafwaardigheid	429
C. De indeling van de misdrijven en de straffen	429
D. Opschorting, uitstel en probatie	432
E. Het einde van de straf	433
3. HET FORMEEL STRAFRECHT: DE STRAFVORDERING	435
A. Wetgeving, terminologie en bewijs	435
B. De kennisname van een misdrijf en de start van de vervolging	437
C. Mogelijk verval van strafvordering	438
D. Het verloop van een strafprocedure	439
a. Eenvoudige zaken	439
b. Procedure met opsporingsonderzoek door het parket	439
c. Gerechtelijk onderzoek	441
d. De voorlopige hechtenis	443
e. De snelrechtprocedure	445
f. De zitting van de strafrechtbank (rechter ten gronde, vonnis-rechter)	445
g. De uitzonderlijke procedure voor het hof van assisen	446
h. Beslag in strafzaken	447
E. De situatie van het slachtoffer	447
Bibliografie	451
THEMA 14	453
FISCAAL RECHT	453
1. ALGEMEEN	455
A. Begrippen	455
B. De grondwettelijke regels inzake fiscaliteit	457
C. Sanctionering	458
2. DIRECTE OF INKOMENSBELASTINGEN	459

3. DE MET DE INKOMENSBELASTING GELIJKGESTELDE BELASTINGEN	460
4. DE INDIRECTE BELASTINGEN	461
A. Belasting over de toegevoegde waarde (btw)	461
B. Registratie-, hypotheek- en griffierechten	462
C. Successierechten of erfbelasting	462
D. Diverse rechten en taksen	462
E. Douanerechten en accijnzen	463
F. Andere belastingen	463
Bibliografie	465
THEMA 15	467
SOCIAAL RECHT	467
1. ALGEMEEN	469
2. ARBEIDSRECHT	469
A. Individueel arbeidsrecht	470
a. De arbeidsovereenkomst: de kenmerken	470
b. Soorten arbeidsovereenkomsten	475
c. De verplichtingen van werkgever en werknemer	479
d. De arbeidsrechtelijke bescherming	481
e. Het einde van de arbeidsovereenkomst	482
B. Collectief arbeidsrecht	484
a. Collectief overleg: de betrokken instanties	484
b. Het collectief overleg en het normerend instrumentarium	487
c. De vakbondsvrijheid en het stakingsrecht	489
3. SOCIALE ZEKERHEID	491
A. Wat is sociale zekerheid?	491
B. De lagen van onze sociale zekerheid	494
C. De organisatie van onze sociale zekerheid	494
a. De verschillende instellingen	494
b. Regionalisering van de sociale zekerheid	496
D. De financiering van de sociale zekerheid	497
E. De drie statuten binnen de sociale zekerheid: werknemers, zelfstandigen en ambtenaren	500
a. Het stelsel van de werknemers	500
b. Het stelsel van de zelfstandigen	505
c. Het stelsel van de ambtenaren	506
F. De sociale bijstand	507
Bibliografie	509